

Streszczenie pracy w języku polskim

Temat: Model kompetencji dyrektora szkoły podstawowej w zarządzaniu kryzysem

Praca doktorska w dyscyplinie nauk o zarządzaniu i jakości subdyscyplinie: zarządzanie instytucjami publicznymi i non profit oraz zarządzanie zasobami ludzkimi napisana pod kierunkiem: dr hab. inż. Justyny Bugaj, prof. UEK.

Dynamiczne przemiany społeczne, technologiczne i organizacyjne ostatnich lat doprowadziły do znaczącego wzrostu liczby i złożoności sytuacji kryzysowych, z jakimi mierzą się szkoły podstawowe. Stały się one miejscem koncentracji napięć związanych z problemami zdrowia psychicznego uczniów, przemocą rówieśniczą, zagrożeniami środowiskowymi oraz nagłymi sytuacjami o charakterze epidemicznym czy geopolitycznym. W tych realiach dyrektor szkoły pełni funkcję kluczowego decydenta odpowiedzialnego za bezpieczeństwo uczniów, pracowników i całej społeczności szkolnej. Jednocześnie analiza literatury oraz wyniki badań własnych ujawniły, że obszar kompetencji dyrektora w zarządzaniu kryzysem pozostaje niedostatecznie opisany i nie posiada ugruntowanego modelu teoretycznego. Brak systemowych rozwiązań w zakresie przygotowania kadry kierowniczej do zarządzania kryzysem w pełni uzasadnia potrzebę podjęcia badań zaprezentowanych w niniejszej dysertacji.

Przeprowadzona analiza literatury przedmiotu wykazała, że brakuje spójnych, jednoznacznych koncepcji opisujących kompetencje dyrektora szkoły podstawowej w działaniach kryzysowych, zarówno w perspektywie krajowej, jak i międzynarodowej. Luka ta stała się podstawą do sformułowania hipotezy głównej, zgodnie z którą dyrektorzy szkół nie otrzymują adekwatnego przygotowania w ramach studiów podyplomowych oraz kursów kwalifikacyjnych. Badania empiryczne potwierdziły zasadność tej hipotezy – zdecydowana większość badanych nie uzyskuje systematycznej wiedzy ani umiejętności z zakresu reagowania na sytuacje trudne, przewidywania zagrożeń oraz komunikacji kryzysowej. Wraz z hipotezą główną zweryfikowano hipotezy pomocnicze dotyczące znaczenia doświadczenia zawodowego i kontekstu funkcjonowania szkoły. Badania ilościowe i jakościowe wykazały, że dyrektorzy o stażu powyżej dziesięciu lat istotnie skuteczniej radzą sobie z sytuacjami kryzysowymi, co potwierdza kluczowe znaczenie doświadczenia praktycznego. Ustalono również, że dyrektorzy pracujący w dużych miastach znajdują się w bardziej sprzyjającym środowisku rozwoju kompetencji, m.in. z powodu większej dostępności szkoleń i bogatszej

sieci współpracy. Żaden z zebranych materiałów nie pozwolił na odrzucenie hipotez pomocniczych. Badania własne wykazały ponadto, że sytuacje kryzysowe pojawiają się w każdej badanej szkole. Nie wszyscy dyrektorzy potrafią je jednak właściwie klasyfikować, co wskazuje na niejednolitość wiedzy teoretycznej i brak wypracowanych procedur. Dyrektorzy szczególnie często wskazywali na konsekwencje pandemii, która wymagała podejmowania działań wykraczających poza tradycyjnie wyznaczone zadania kierownicze. Podkreślono również dynamicznie narastające wyzwania społeczne i technologiczne, w tym kryzysy wywołane funkcjonowaniem uczniów w środowisku cyfrowym. Analiza dokumentów szkolnych ujawniła brak spójnych procedur kryzysowych, a wyniki badań potwierdziły potrzebę włączenia obowiązkowych modułów dotyczących zarządzania kryzysem do programów kształcenia dyrektorów.

W kontekście wyników badań szczególnego znaczenia nabiera układ treści poszczególnych rozdziałów pracy. Rozdział pierwszy zawiera analizę literatury z zakresu teorii zarządzania kryzysem. Przedstawiono w nim definicje kryzysu oraz typologie kryzysów wraz z omówieniem ich natury, złożoności oraz obszarów występowania. Podjęto próbę precyzyjnego rozróżnienia między kryzysem a sytuacją kryzysową, wskazano ich przyczyny oraz zaprezentowano wyniki wcześniejszych badań dotyczących genezy kryzysów w organizacjach. Rozdział kończy systematyzacja podejść do zarządzania kryzysem. Rozdział drugi koncentruje się na specyfice funkcjonowania szkoły podstawowej oraz teoretycznych podstawach zarządzania nią. Omówiono w nim uwarunkowania prawne, organizacyjne i społeczne, a także strukturę systemu oświaty oraz przedstawiono własności zarządzania szkołą w perspektywie administracyjnej, socjologicznej i ekonomicznej, a następnie przeanalizowano typy kryzysów w szkołach w Polsce i wybranych krajach UE. Rozdział zamyka analiza literatury dotyczącej zarządzania kryzysem w szkołach podstawowych. Rozdział trzeci poświęcono koncepcjom kompetencji – ogólnym, kierowniczym oraz specyficznym dla dyrektora szkoły. Dokonano przeglądu definicji, typologii i modeli kompetencji oraz omówiono różnice między kompetencjami i kwalifikacjami. Zaprezentowano także porównanie kompetencyjnych zadań dyrektorów szkół w Polsce i innych krajach UE oraz wstępne ujęcia kompetencji dyrektora w zarządzaniu kryzysem. Rozdział czwarty przedstawia metodyczne podstawy badań, w tym cele, hipotezy, przedmiot i podmiot badań, dobór próby oraz zastosowane narzędzia. Opisano cztery etapy badań – od analizy literatury, przez badania kwestionariuszowe i jakościowe, po analizę dokumentów – oraz procedury ich realizacji. Rozdział piąty prezentuje wyniki badań

ilościowych dotyczących kształcenia dyrektorów oraz ich profilu kompetencyjnego w zarządzaniu kryzysem. Omówiono oceny przydatności wiedzy specjalistycznej, osiem kluczowych kompetencji, samoocenę kompetencji oraz znaczenie umiejętności i cech osobowych. Dokonano analiz korelacyjnych i czynnikowych, uwzględniając m.in. płeć, staż i rodzaj szkoły. Rozdział szósty zawiera wyniki badań jakościowych dotyczących występowania kryzysów oraz sposobów zarządzania nimi. Przedstawiono opinie dyrektorów o wymaganych kompetencjach, znaczeniu doświadczenia oraz analizę dokumentów wewnętrznych szkół. Rozdział kończy prezentacja autorskiego modelu kompetencji dyrektora szkoły podstawowej w zarządzaniu kryzysem oraz rekomendacje dotyczące kształcenia.

W świetle uzyskanych wyników niezbędne jest wprowadzenie modułu kształcenia obejmującego zarządzanie kryzysem do studiów podyplomowych i kursów kwalifikacyjnych z zarządzania oświatą. Kluczowe jest również opracowanie ogólnokrajowych procedur kryzysowych oraz rozwijanie praktycznych form doskonalenia – warsztatów, treningów i symulacji. Równolegle wskazane jest rozwijanie badań naukowych nad kompetencjami dyrektorów w obszarze działań kryzysowych, aby umożliwić dalsze doskonalenie opracowanego modelu. Wobec rosnącej liczby i złożoności kryzysów współczesna szkoła wymaga od dyrektora nie tylko kompetencji pedagogicznych i organizacyjnych, lecz także wysokiego poziomu gotowości do działania w warunkach presji i niepewności. Wyniki niniejszej dysertacji jednoznacznie potwierdzają potrzebę systemowego wzmocnienia kompetencji dyrektorów szkół, co stanowi niezbędny warunek poprawy bezpieczeństwa i skuteczności funkcjonowania placówek edukacyjnych we współczesnym świecie.